

ET MIDDELALDERHÅNDSKRIFTS VANDRINGER

AF

HERLUF NIELSEN

I 1920 købte Det kongelige Bibliotek flere håndskrifter hos Anton Hiersemann i Leipzig – det skete, mens der endnu var større mulighed for den slags operationer.¹⁾ Et af dem var Ny kgl. Saml. 1829 2°, som Ellen Jørgensen i 1926 beskrev som *Copie litterarum ad modum formularii*, d.v.s. 'brevafskrifter i formelform'.²⁾ Det var et heldigt køb, for derved blev et hidtil overset håndskrift draget frem i lyset og gjort lettere tilgængeligt for eftertiden – en lang „vandring“ var bragt til afslutning. Hvor heldigt købet var, fremgår dog ikke uden videre af beskrivelsen i det trykte katalog. I dette citeres under tidligere ejere en påskrift fra bl. 1r øverst som *P. Hobart*. På bindets inderside – et enkelt og beskedent pergamentbind – gentages ejerpåskriften imidlertid, og denne gang med et utvetydigt initial, som kun kan læses *T. Hobart*. Endvidere har en senere ejer omtrent midt på bindets inderside tilføjet *Ms. nr. 53*, en betegnelse, der yderligere er gentaget nederst på håndskriftets ryg, sirligt påklæbet. For fuldstændigheds skyld må det tilføjes, at der ved siden af besiddernavnet findes en anden påskrift *Registro delle lettere d'alcuni papi*.³⁾ Det er denne påskrift og den beskedne nummerering, der giver nøglen til det følgende.

I 1907 solgtes omved 60 skuespil fra dronning Elisabeths tid i tidlige tryk, heriblandt også stykker af Shakespeare, på auktion hos Sotheby i London. De udgjorde første del af en privatsamling, der tilhørte „a Nobleman“.⁴⁾ Det varede nu ikke længe, før det var kendt, at „the Nobleman“ var identisk med Lord Mostyn of Mostyn Hall, men hvor meget mere Mostyn Hall rummede, viste sig først 13 år senere, da (vistnok) resten af biblioteket solgtes på to auktioner hos Sotheby, nemlig bøger 16. april 1920 og håndskrifter 13. juli 1920.⁵⁾ Som naturligt er under sådanne omstændigheder, spredtes håndskrifterne for alle vinde; adskillige af dem fandt vej til amerikanske biblioteker.⁶⁾ Til alt held var der årtier forinden optaget en forholdsvis fyldig registratur over Mostyn-

bibliotekets håndskrifter; den tryktes i Fourth Report of the Royal Commission on Historical Manuscripts (London 1874) p. 347-363. Af dette arbejde fremgår det tydeligt, at en betydelig del af håndskrifterne, der var fortløbende nummereret fra 1-279, betegnedes som hørende til en særlig gruppe: „The Hobart Collection“. På p. 348 i rapporten findes beskrivelsen af håndskrift nr. 53 med den ovennævnte italienske „sentens“ i direkte citat. Der kan således ikke herske tvivl om, at det er dette håndskrift, der nu befinder sig i Kgl. Bibl.s håndskriftsamling. Det eneste, der ikke kan belyses nøjagtigt, er håndskriftets vej fra auktionen hos Sotheby til Hiersemanns antikvariat i Leipzig.

Men hvem var T. Hobart? Efter alt at dømme er han identisk med den Thomas Hobart, som i 1699 var Fellow of Christ's College i Cambridge, og dr. med. i 1700. I de følgende år beklædte han formelt forskellige embeder ved dette college, men var i virkeligheden altid på rejse, især i udlandet. Fra 1712 fik han systematisk orlov for tre år ad gangen til at rejse udenlands, i årene 1712-18 som „tutor“ for den unge Thomas Cook eller Coke fra Holkham Hall, der i disse år studerede ved universitetet i Torino.⁷⁾ Som sin fader interesserede Thomas Cook sig for håndskrifter og benyttede sine studieår i Italien til omfattende opkøb, således at han kunne føje en ny betydelig samling til den, hans fader havde efterladt i 1707. Begge samlinger findes iøvrigt stadig på Holkham Hall.⁸⁾ Situationen var således også gunstig for Thomas Hobart, der vidste at skaffe sig værdifulde håndskrifter til sin egen private samling både i denne periode og senere, og han beholdt en tid lang en betroet stilling, når det gjaldt biblioteket på Holkham Hall.⁹⁾ Endnu 1. november 1723 opnåede han en treårig orlov fra Christ's College, men derefter tabes alle spor – hans jordiske rejse sluttede engang før 27. april 1728, som hans biograf John Peile udtrykker det – og tilføjer: „I have met with no similar history“.¹⁰⁾ Den 23. april 1730 solgtes Thomas Hobarts efterladte håndskrifter på auktion;¹¹⁾ ved den lejlighed må mere end 40 håndskrifter være blevet erhvervet af Thomas Mostyn, 4th baronet, og føjet til samlingen på Mostyn Hall.¹²⁾ Hans ejermærke findes i hvert fald i et af dem, et *Horae*-håndskrift, der nu befinder sig i USA.¹³⁾ Om Thomas Mostyn dermed havde erhvervet alle Thomas Hobarts håndskrifter, lader sig muligvis ikke længere bedømme, efter at Mostynsamlingen som sådan er splittet for alle vinde, men dengang var der endnu muligheder, idet Mostynhåndskriftet nr. 166 indeholdt et ældre katalog over Mostynsamlingen og i tilknytning hertil tillige en fortegnelse over Hobartsamlingen,¹⁴⁾ men hvor dette håndskrift er havnet, foreligger der, så vidt vides, ingen efterretninger om.

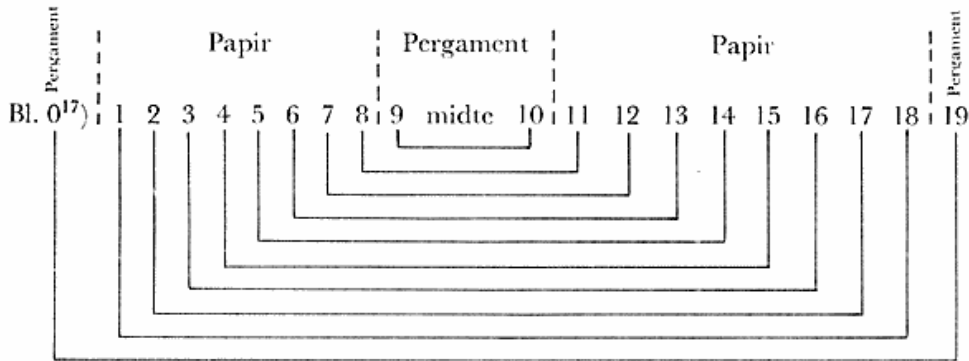
Efter disse bemærkninger om Hobart og Mostyn vender vi tilbage til *Ny kgl. Saml. 1829 2°* (tidligere Mostyn Hall nr. 53). Foruden de ovennævnte påskrifter findes der endnu to andre: bl. 1r¹⁵) nederst en påskrift, der er samtidig med indførelserne i håndskriftet, *Iste liber pertinet pratum* (denne bog tilhører . . .) – den med prikker angivne lakune, der er fremkaldt af en stribe garvesyre, har netop indeholdt den del af navnet, som kunne have givet et bedre fingerpeg om hjemstedet – og bl. 2r nederst endnu en ejerpåskrift fra 17. eller 18. årh. *Pertinet ad conventum Palaci* (tilhører klostret . . . ; måske står der *Palci?* læsningen usikker). Heller ikke dette navn har hidtil kunnet identificeres.

Håndskriftet karakteriseres som værende fra 15. århundrede.^{15a)} Det stemmer nøje med, at de yngste tekster, der er optaget, er fredstraktaten mellem pave Johannes 23. og kong Ladislaus af Napoli, udstedt 1412 16. oktober, og en vidisse, d.v.s. en bekræftet afskrift, udstedt af koncilet i Konstanz (1414-1418). De findes henholdsvis bl. 10r-v og bl. 10v-11r, indført på læg 2 sammen med sidste del af indholdsfortegnelsen. Dertil kommer den sidste tekst i håndskriftet på bl. 161v, der indeholder bispeden til pave Johannes 23. (1410-15).

Håndskriftet, der nu indeholder ialt 161 blade, måler 29,8×22 centimeter og er indsat i et beskedent pergamentbind, som muligvis er det oprindelige. I hvert fald holdes læggene på plads af pergamentbånd eller -strimler på sædvanlig middelalderfacon.¹⁶⁾ Bladrandene har i tidens løb lidt en del af fugtighed – det gælder især de sidste syv blade. Håndskriftet er blevet restaureret for nogle år siden, og randene blev ved den lejlighed forstærket. De 161 blade fordeler sig på to læg i indholdsfortegnelsen og syv læg med teksterne. Læg I i indholdsfortegnelsen består af eet blad pergament og to blade papir, eet pergamentblad er bortskåret, læg II i indholdsfortegnelsen af fire blade papir, to blade pergament og fire blade papir. To skrivere har fordelt indholdsfortegnelsen imellem sig – de samme to skrivere, som har skrevet størstedelen af tekstlæggene. Hånd 1 har skrevet bl. 1-4v samt første linie på bl. 5r, hånd 2 bl. 5r (rest)-9v; de efterfølgende bl. 10r-13v var oprindeligt blanke, men en tredje hånd har formentlig ganske kort efter indretningen af indholdsfortegnelsen indført den ovf. omtalte fredstraktat og vidissen fra Konstanzkoncilet på bl. 10r-11r; bl. 12 og 13 er stadig blanke.

Teksten i håndskriftet er fordelt på ialt syv læg. Læg 1 omfatter 20 blade, læg 2 oprindeligt også 20 blade, nu kun 18, læg 3 opr. 20, nu 16, læg 4 opr. 28, nu 26, læg 5 opr. 28, nu 24, læg 6 opr. 24, nu 20 og læg 7 24 blade. Kun læg 1 og 7 er altså fuldstændigt bevaret. Spørgsmålet om de lidt tab i de enkelte læg forklares på en naturlig måde, når det

enkelte lægs karakteristiske opbygning tages i betragtning. Hvert læg har haft et pergamentblad yderst og et pergamentblad i midten, medens de øvrige blade er af papir, således som vist med læg 1 som eksempel:

Ud fra denne model kan det fastslås, at

- læg 2 har mistet pergamentbladet i midten,
- læg 3 har mistet det ydre pergamentblad og pergamentbladet i midten,
- læg 4 har mistet pergamentbladet i midten,
- læg 5 har mistet det ydre pergamentblad og pergamentbladet i midten,
- læg 6 har mistet det ydre pergamentblad og pergamentbladet i midten.

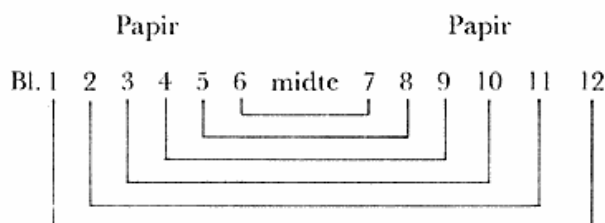
Det samlede tab bliver derefter 8 pergamentdobbeltblade = 16 blade. Bladene er fjernet så behændigt, at heftesnoren tilsyneladende er ubeskadiget. Af de otte således opståede lakuner giver de tre sig ikke umiddelbart til kende, idet teksten på den foregående versoside er fuldt ud afsluttet. Håndskriftet giver dog selv mulighed for ad anden vej at bekræfte tabet af de 16 blade. Trods de omtalte fugtskader langs bladrandene er det lykkedes at konstatere, at bladene i læg 1-7 har været fortløbende nummereret med vistnok samtidige arabertal, begyndende med nuværende bl. 15 som blad 1. Tallene er næsten helt forsvundet i læg 1-3, men bevaret i tilstrækkeligt omfang i læggene 4-7 til at bekræfte tabene af blade i de forskellige læg. Efter den oprindelige bladtælling udgjorde

- læg 1 bl. 1-19
- læg 2 bl. 20-39
- læg 3 bl. 40-59

læg 4 bl. 60-87
 læg 5 bl. 88-115
 læg 6 bl. 116-139 og
 læg 7 bl. 140-163.

De omtalte tab af blade og de dermed følgende lakuner i teksterne kan takket være heldige omstændigheder dækkes ind ved hjælp af et andet håndskrift, som i dag befinder sig i Frankrig i Archives départementales de la Gironde i Bordeaux under signaturen G. 81. Tre af samlingens tekster vedrørende bispedømmet Dax er trykt efter det franske håndskrift i Bulletin historique et philologique du Comité des travaux historiques et scientifiques 1898 (Paris 1898) p. 431 flg. Det karakteriseres af N. Valois som „un protocole du temps de Martin V faisant partie du dépôt des Archives de la Gironde (G. 81)“.¹⁸⁾ En oversigt over håndskriftets indhold findes i Inventaire sommaire des archives départementales antérieures à 1791. Gironde. Archives ecclésiastiques, série G. Bind I (Bordeaux 1892) p. 28-46,¹⁹⁾ som i hvert fald viser, at det kun er anden halvdel, der har interesse i denne forbindelse.

Hele håndskriftet omfatter ialt 393 blade papir, som i dag sine steder er let smuldrende. Enkelte blade er forsvundet, og blad 1 fra 3. læg i første del ligger nu løst i to halvdele mellem bl. 146-147.²⁰⁾ Imidlertid er det ikke uden betydning at se lidt nærmere på det franske håndskrifts opbygning. Det er hele vejen opbygget af papirlæg overvejende på 12 blade²¹⁾ efter følgende model:

Første halvdel af G. 81 består af et ikke medregnet upagineret indexlæg på 13 blade og ialt 10 tekstlæg med egen original lægnummerering fra 1-10. Bladene er fortløbende folieret med romertal fra *i* til *cxvii*. Herigennem konstateres det, at bladene *i*, *xiv*, *xxi-xxiv*, *lxxxix* og *cx* mangler, mens *xiii* er det ovennævnte løse blad mellem bl. 146 og 147.²²⁾

Anden halvdel af G. 81, der som allerede nævnt indeholder den samme formelsamling som Ny kgl. Saml. 1829 2°, består ligeledes af et ikke medregnet indexlæg på 12 blade med egen nummerering 1-12. Index

fylder blad 1-10r. De sidste to blade var opr. blanke, men på et givet tidspunkt er bl. 10v-11r udnyttet til afskrivning af et pavebrev til prioren *Petrus Germundi*, givet 29. august i det første år i Genève, samt et følgebrev. Dateringen henfører det til pave Martin 5.s tid, første år ender 1418 20. november; bl. 12r-v er stadig blanke. Herefter følger ialt 16 læg tekst med egen original lægnummerering fra 1-16. Bladene er fortløbende nummereret med romertal fra *i-clxxxix*. Heraf er blad *i* tabt, som har indeholdt samlingens første syv pavebreve samt begyndelsen af det ottende. Den fortløbende nummerering findes foroven til højre, men herudover er bladene i læg 2-8 incl. talt lægvis med romertal *i-xii* i nederste højre hjørne.²³⁾ I læggene 9, 10 og 12 er en sådan intern tælling af bladene påbegyndt, men ikke gennemført. De sidste 4 læg (17-20) omfattende bladene *clxxx* til *ccxxxviii* har hverken nr. på læggene eller intern tælling af bladene i læggene, og fra midten af læg 18 – bl. 340r efter moderne tælling – begynder en række tilføjelser, som indeholder breve, der falder uden for formelsamlingen og derfor ikke medtages i denne sammenhæng. Det bør dog for en ordens skyld lige bemærkes, at flere af dem er udstedt i Konstanz, medens andre er udstedt af pave Martin 5. Det yngste er udstedt så sent som 1422 28. september.²⁴⁾ Derefter følger en række tomme blade, hvorefter der bl. 357r (= gammel foliering *ccxxv'*) på ny er påbegyndt indførelse af en anden gruppe formler, hvoraf nogle også kan henføres til Martin 5.s tid som pave.

Hvornår de to samlinger er blevet forenet i Bordeauxhåndskriftet, ved man ikke; det må dog senest være sket i begyndelsen af Martin 5.s „regeringstid“. Mere end en mekanisk sammenførelse er der næppe tale om. Det må fremhæves, at hovedhånden i anden del, som indeholder „vor“ samling, også har skrevet større dele af første del af håndskriftet.²⁵⁾

Hvorledes det indbyrdes forhold mellem Ny kgl. Saml. 1829 2° og Bordeaux G. 81 er, kan vanskeligt afgøres med fuld sikkerhed. Men visse iagttagelser kan dog gøres: Navnestoffet er fyldigst overleveret i det københavnske håndskrift, også der hvor det er kortet ned til et minimum; i G 81 er navneafkortningen forstærket lidt, men derudover udelades datering og en række navne i 14 af de sidste 28 breve i samlingen. Teksten til samlingens nr. 199 er tilføjet med anden hånd forneden på bl. 216v, 217r-v og 218r, og det overstregede brevfragment på bl. 134v i Ny kgl. Saml. 1829 2° er ikke medtaget på tilsvarende plads i G. 81. For så vidt kunne det tale for, at G 81 blot var en afskrift efter Ny kgl. Saml. 1829 2°, men et par forhold taler derimod. For det første findes de to brevttekster på index's første blad og brevet om fredsslutning mellem pave Johannes 23. og kong Ladislaus af Napoli samt en vidisse, ud-

stedt på Konstanzkoncilet,²⁶⁾ ikke i det franske håndskrift, som i stedet efter index har det ovennævnte brev til *Petrus Germundi*; for det andet er de stikordsagtige marginalnotitser til brevene i Ny kgl. Saml. rykket ind og placeret som overskrifter til brevene i G. 81 og for det tredje findes der *alene* i Ny kgl. Saml. bl. 14v nogle direktiver angående indgivelse af supplikker, som angives at være udformet i henhold til påbud og forordning af pave Gregor 12. i dennes første år, d.v.s. 1406 19. december-1407 18. december. Slutningen må derfor efter alt at dømme blive, at G. 81 må gå tilbage til en anden afskrift af formelsamlingen, som hidtil ikke er opsporet og måske ikke længere eksisterer. I den udgave af brevstoffet, der er under forberedelse, er forholdet illustreret på den måde, at Ny kgl. Saml. 1829 2° kaldes *a*, mens G. 81 benævnes *b 1*.

Det er karakteristisk, at de over 450 pavebullaer i København-Bordeaux-samlingen med een eneste undtagelse ikke genfindes i de hidtil udnyttede formelsamlinger,²⁷⁾ ej heller i det ubetydelige fragment af Urban 6.s registre, som ad ukendte veje er havnet i Vatikanbibliotekets Ottoboni-samling (Cod. Ottobon. Lat. 1443) eller i Vatikanbibliotekets bibliotekar Rainaldis samlinger (Cod. Vat. Lat. 6952), som indeholder notitser efter nu tabte bind af paveregistrene. Fire af Urban 6.-bullaerne har kunnet identificeres med tre bevarede originaler samt en samtidig afskrift.²⁸⁾ Sidstnævnte vedrører universitetet i Erfurt og indeholder pavens bekræftelse på dets oprettelse.

Som i andre samlinger af denne karakter indgår der også i denne samling enkelte stykker eller specielle grupper af pavebullaer, der i tid falder uden for hovedmassen, der skyldes Urban 6. Således er samlingens nr. 398, en bulle fra året 993, udstedt af Johannes 15., hidtil kun kendt fra en originaltranssumpt, d.v.s. en ubekræftet afskrift optaget i en original af kong Ottokar 1. af Böhmen. To andre, samlingens nr. 181 og 335, kan identificeres med bevarede originaler af henholdsvis Clemens 6. (1342-52) og Urban 5. (1362-70), og nr. 383 eksisterer også i afskrift efter andet forlæg i Düsseldorf Staatsarchiv. I alle disse tilfælde har modtageroverleveringen kunnet yde hjælp ved identifikationen af breve med udeladt datering. I ni tilfælde har registeroverleveringen i Vatikanarkivet kunnet yde lignende tjeneste ved identifikationen.²⁹⁾ Disse ni buller fordeler sig især på paverne Clemens 6., Urban 5. og Urban 6.s umiddelbare forgænger Gregor 11. (død 1378).

Den største gruppe af buller tilhører som nævnt Urban 6.s tid. De er uden undtagelse udstedt til modtagere i de lande, der holdt fast ved paven i Rom, selv om Robert af Genève af en gruppe oprørske kardinaler var valgt til modpave i 1378 under navnet Clemens 7. En række

af bullerne indeholder derfor de karakteristiske udfald mod denne Robert af Genève, som kalder sig Clemens, pave. Frankrig og Spanien holdt sig til modpaven, mens Flandern-Nederlandene var splittet. Stridighederne mellem de to observanser kan følges i buller vedrørende forholdene i Liège og i Dax, hvor Urbanister og Clementister skiftes til at have overtaget. Men selv i det sikre urbanistiske Tyskland forsøgte Clementister at bemægtige sig bispedømmet Schwerin, og samlingens nr. 337 viser, at man med et vist held havde hindret biskop Melchior i at indtræde i sine biskoppelige rettigheder.

Samlingens ophavsmand har endvidere interesseret sig meget for de pavelige *auditores* – ikke mindre end 19 af disse forhørsdommere er repræsenteret, bl.a. de mere kendte Johan v. Dülmen, senere biskop af Lübeck, og Richard Lescrop, siden biskop af Lincoln; de præger især samlingens nr. 425-53, som indeholder buller, der er udgået som resultat af retssager om embeder, ført for den pavelige domstol *audientia litterarum contradictarum*. Men også andre pavelige „embedsmænd“ findes omtalt, f.eks. magister Nicolaus de Ubulo de Benevento, kannik og pavelig „*scriptor et familiaris*“, velkendt fra den følgende tids paveregistre, kaldet Lateranregistrene. Også den senere pave Johannes 23., der afsattes på koncilet i Konstanz 1415, optræder i et enkelt tilfælde, nr. 362, som Balthasar Cossa, dr. i kanonisk ret, kannik i Bologna, søn af den napolitanske ridder Johannes Cossa. Endelig har man optaget en lang række bemyndigelsesbuller til den bekendte kardinal Pileus de Prata, pavelig nuntius, heraf mere end 25 hidtil ukendte i forbindelse med en sendelse til selve kirkestaten.³⁰⁾ Derimod er der ikke optaget stof, som kunne belyse kardinalens senere overgang til Avignon og hans endnu senere tilbagevenden til den romerske pave.

I formelsamlingerne går det som tidligere omtalt tit ud over navnestoffet, og dateringslinierne behandles på samme summariske måde. Kun ganske få af samlingens numre har bevaret en fuldstændig datering, men i en række andre tilfælde har man dog levnet udstedelsesstedet. Der er bevaret eksempler nok til at vise Urban 6.s omflakkende tilværelse i årene 1383-88.³¹⁾ Under opholdet i Napoli udstedte han en bulle vedrørende Slesvig til fordel for kanniken Herder Jensen (Ny kgl. Saml. 1829 2° bl. 21r).

Endnu under forhandlingerne mellem pave Urban 6. og Karl af Durazzo omtales denne paves registre,³²⁾ men siden da er de forsvundne på nær fragmentet i Ottobonianersamlingen (jf. ovfr.). Urbans til tider flugtlignende rejserute fra Napoli ad søvejen til Genova og derfra møjsommeligt tilbage mod Rom gennem Mellemitalien har næppe været

gunstig for arkivet og dets embedsmænd. Heri har det fælles skæbne med andre pavelige arkiver fra skismatiden. Hvad der ikke var gået tabt i samtiden, skulle langt senere blive udsat for nye prøvelser under og efter Napoleon, da de omfattende pavelige arkiver førtes til Paris og siden hen efter Napoleons fald atter blev ført tilbage til Rom.³³⁾

Som prøve på, hvorledes den, der har skabt samlingen, har behandlet sit stof, gives der til slut en oversættelse af bullen til fordel for Herder Jensen. Afkortningerne i ordlyden er moderate, men dog af en sådan karakter, at de så vidt muligt har måttet udfyldes af hensyn til forståeligheden. Udfyldninger af tekstens *o.s.v. indtil* er markeret med runde parenteser. Bullen daterer sig fra 1383.

Til dommeren.³⁴⁾

Vi anser det for passende, (at det apostoliske sæde viser sig nådigt over for dem, hvem deres egne dyders fortjenester rosværdigt)³⁵⁾ anbefaler dertil. En ansøgning på vor elskede søn Herder Jensens, kannik i Slesvigs vegne indeholdt da, at idet forud ærkedegneembedet ved kirken i Slesvig, som afdøde Niels Pedersen, også kaldet Klech, ærkedegn ved samme kirke, besad, mens han levede, var ledigt ved samme Niels' død – han, som afgik ved døden uden for den romerske kurie – mødtes vore elskede sønner kapitlet ved nævnte kirke, hvem valget af ærkedegnen ved samme kirke ligeledes ifølge gammel og billiget og hidtil ukæret overholdt sædvane tilhører, idet man på en til valget i forvejen fastsat dag efter gængs skik tilkaldte alle, som skulde, ønskede og var i stand til på en bekvem måde at deltage i dette valg, og valgte i endrægtighed fornævnte Herder til samme ærkedegneembede, og samme Herder samtykkede i dette valg af ham, efter at afgørelsen var præsenteret for ham, idet de i (kirke)retten fastsatte tider angående alt dette var overholdt, hvorfor man på nævnte kapitels og Herders vegne ydmygt har bønfuldt os om, at vi af apostolisk velvilje vilde værdiges at stadfæste dette valg. Da vi ikke har sikker kundskab om det fornævnte, men ønsker at omfatte fornævnte Herder, der er mangfoldigt anbefalet til os for sin retskaffenhed og sine fortjenstfulde dyder, med nådig gunst under hensyntagen hertil og at hædre denne endnu mere i samme kirke, bøjer vi os derfor for disse bønner og pålægger dig, gode søn, som vor befaling ved apostolisk brev, at hvis du, efter at de er tilkaldt, som skulde tilkaldes, finder, at dette valg er kanonisk og afholdt om en egnet person, og du efter en omhyggelig prøvelse finder, at samme Herder er egnet hertil, hvorom vi bebyrder din samvittighed, skal du med apostolisk myndig-

etiam presertim ut moris est commotionibus in diocesi prefati herderi
 ad eundem herderi concordat eligimus et demum herderi
 etiam hinc illis sibi p[ro]curato secreto p[ro]ferit in his omnibus sta-
 tutis a iure quibus observari debent p[ro]curato deo capto et herderi
 nobis sicut h[er]deri supplicavit ut h[er]deri etiam de benig[is] ap[er]ta con-
 firmare dignemur Nos igitur de p[ro]missio etiam nonnulla no[n] h[er]deri
 ut valeret p[ro]ferit herderi apud nos de p[ro]curator et idcirco nihil
 multiplicat[ur] quod h[er]deri merito fuisse p[ro]ferit g[ra]tis p[ro]curator
 in eadem ecclesia amplius honorare h[er]deri sup[er]ius meliori d[omi]no
 cum tunc p[ro]curator septa g[ra]tis et mandatis quos si uocatis qui
 sunt iudicandi etiam h[er]deri tunc fad[ur]i et de p[ro]curator
 idcirco celebrata et post diligenter examinata h[er]deri h[er]deri
 ad h[er]deri esse rep[er]it sup[er] quibus magis consuevit honorare
 etiam etiam si h[er]deri h[er]deri ip[s]i qui curant ut d[omi]no
 n[on] aut p[ro]curator no[n] est omnia fuisse et usque excedunt
 d[omi]no ap[er]ta p[ro]curator rep[er]it vastas auct[orit]e ap[er]ta p[ro]curator iudic-
 and p[ro]curator vel alio p[ro]curator eundem herderi et usque admitti
 d[omi]no de ip[s]o herderi fuisse et usque iudic[ur]i d[omi]no
 d[omi]no et Non obstantibus d[omi]no p[ro]curator et
 capto p[ro]curator ut quibusvis alio p[ro]curator vel d[omi]no ad ea sit p[ro]curator
 idcirco p[ro]curator suspendi ut etiam no[n] possit p[ro]curator ap[er]ta
 no[n] fuisse p[ro]curator et p[ro]curator ut de u[er]bo ad u[er]bum de indulto h[er]deri
 mentione d[omi]no p[ro]curator herderi d[omi]no sub exp[er]tata p[ro]curator
 p[ro]curator ecc[lesi]e auct[orit]e p[ro]curator h[er]deri magis p[ro]curator obtine Nos em[en]d[ur]e
 v[er]bo p[ro]curator d[omi]no et tunc si p[ro]curator sup[er] h[er]deri a quos p[ro]curator
 auct[orit]e fuisse ut ignorare conu[er]it ut p[ro]curator d[omi]no p[ro]curator

Udsnit omfattende størstedelen af brevet til fordel for Herder Jensen.

Ny kgl. Saml. 1829 2° bl. 21v. Formindsket.

hed stadfæste samme valg, selv om dette ærkedegnedømme, som ikke er
 forbundet med sjælesorg eller ikke er en dignitet eller et personat, og
 hvis frugter, (indtægter og indkomster, som det forsikres, ikke overskrider
 guldgylden i årlig værdi ifølge)³⁶ den almindelige indtægtsangi-
 velse, er reserveret for apostolisk rådighed; du skal personligt eller ved
 en eller flere andre indføre Herder (i faktisk besiddelse af fornævnte
 ærkedegneembede og forsvare ham efter indførelsen og sørge for, at
 han)³⁷ tilstedes (til dette ærkedegnedømme efter gældende sædvane),
 og at der fuldt ud svares ham af samtlige frugter, (afgifter, indkomster,

rettigheder og oppebørsler af)³⁷⁾ dette ærkedegneembede, idet du med vor myndighed tugter dem, der sætter sig op herimod, (under udelukkelse af appel),³⁷⁾ uanset om vor ærværdige broder biskoppen af Slesvig og fornævnte kapitel eller hvilke som helst andre i fællesskab eller hver for sig har fået bevilget af nævnte sæde, at de ikke skal kunne rammes af interdikt, suspension eller bandlysning ved et apostolisk brev, som ikke fuldstændigt og udtrykkeligt og ord til andet omtaler denne bevilling, eller (uanset), at samme Herder forsikrer, at han i kraft af et brev fra os besidder et kanonikat med ventebrev på en præbende ved fornævnte kirke. Thi vi erklærer det fra nu af ugyldigt og magtesløst, om nogen med hvilken som helst myndighed med eller uden viden herom skulde forsøge at handle anderledes i denne sag. Givet i Napoli o.s.v.³⁸⁾

NOTER

(1) Jf. Ellen Jørgensen, Middelalderlige latinske Manuskripter p. 225 (Festskrift til Kr. Erslev, 1927). - (2) *Catalogus codicum Latinorum medii ævi Bibliothecæ Regiæ Hafniensis* (Kbh. 1926) p. 184. - (3) „Register over breve fra nogle paver“; påskriften vistnok skrevet med en italiensk hånd; *d'* er rettet fra *ad*. - (4) Således Seymour de Ricci, *English Collectors of Books and Manuscripts (1530-1930)* (Cambridge 1930) p. 180 og note 3. - (5) S. de Ricci, *anf. arb.*, p. 181 med note 1. - (6) Se: *Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the USA and Canada* by Seymour de Ricci I (New York 1935) p. 474, 590, 628, 540; II p. 1155, 1342, 1480. - (7) *Biographical Register of Christ's College 1505-1905*, compiled by John Peile, II (Cambridge 1913) p. 127, samt *The Diary of Humfrey Wanley 1715-1726*, ed. by C. E. Wright and Ruth C. Wright, II (London 1966) p. 444, og ndf. note 8. - (8) Jf. *Transactions of the Bibliographical Society, Supplement 7* (London 1932) Introduction. (9) Jf. *The Diary of Humphrey Wanley II* (London 1966) p. 452, jf. I (1966) p. 54, samt *Transactions etc., Supplement 7* (London 1932), Introduction p. viii-ix. - (10) *Biographical Register of Christ's College 1505-1905 II* p. 127. - (11) *Census etc.* (jf. note 6) I (New York 1935) p. 474 ad ms. nr. 23 - dette iøvrigt også et italiensk håndskrift. - (12) Jf. ovennævnte *Fourth Report*. - (13) Jf. *Census etc. Supplement* (New York 1962) p. 471. - (14) Jf. beskrivelsen i ovennævnte *Fourth Report*. - (15) Den citerede foliering er, hvor intet andet bemærkes, den moderne blyantsfoliering, som gennemførtes af håndskriftafdelingen på Det kgl. Bibliotek sidst i 1960'erne. Den indbefatter de to blanke blade 12 og 13, som Ellen Jørgensen ikke medtalte i sin beskrivelse i *Catalogus codicum* (jf. note 2) p. 184. - (15a) Ellen Jørgensen i *Catalogus* p. 184. (16) Jf. til sammenligning beskrivelsen af indbindingen på Kong Valdemars Jordebog i Erik Kroman, *Kong Valdemars Jordebog. Et Haandskrifts Historie* (Kbh. 1936) p. 30-31. - (17) Skriveren af håndskriftet talte ikke dette pergamentblad med. Det svarer til den moderne folierings bl. 14.

- (18) N. Valois, *La France et le grand schisme d'Occident I* (Paris 1896) p. xii.
(19) Réd. par M. Gouget m.fl. – (20) Efter den nutidige bladtælling. – (21) Læg 3 og 8 i første halvdel afviger ved at have henholdsvis 16 og 10 blade, læg 4 i anden halvdel har 8 blade. – (22) Jf. note 20. – (23) Læg 4 dog i-viii, jf. note 21. – (24) G. 81 bl. 349v-350r (= gl. foliering cccxvii^v-cccxviii^r). – (25) G. 81 gl. foliering iv-xxxv, xxxvi^v-xxxix^v, xli^r-xlvi^r, xlix^r, l-lxxxii. – (26) De sidste to breve er indført med en anden hånd, som ellers ikke forekommer i håndskriftet. – (27) Undtagelsen er samlingens nr. 34 angående Marsilius de Inghen, som også er afskrevet i Cod. Vat. Lat. 3940 bl. 83v. Dette håndskrift og de øvrige formelsamlinger er udførligt beskrevet i *Repertorium Germanicum, Verzeichnis Bd. II* (Berlin 1938) p. 17-18. – (28) Samlingens nr. 53, 65, 322 og 397. – (29) Samlingens nr. 50, 129, 155-56, 168, 171, 181, 335 og 373. – (30) Den nyeste behandling af kardinalens historie: Paolo Stacul, *Il cardinale Pileo da Prata* (Roma 1957) p. 343, kender udnævnelsestidspunkt og afrejsedag. – (31) Jf. Urbans itinerar opstillet i Exkurs I til Margarete Rothbarth, *Urban VI und Neapel* (Berlin/Leipzig 1913). – (32) Rothbarth p. 89. – (33) Jf. f.eks. *Repertorium Germanicum, Verzeichnis Bd. II* (Berlin 1938) p. 2*-4* samt *Römische historische Mitteilungen Bd. 6-7* (Graz/Köln 1964) p. 144-190. – (34) Gengiver tekstens *iudici*, som i formelsamlingerne ofte træder i stedet for navnet på den, pavebrevet er rettet til, og som dermed fik ansvaret for den rette stillingtagen i den pågældende sag. – (35) Formlen udfyldt efter et tilsvarende brev af 1364 9. marts, *Danmarks Riges Breve 3. rk. VII* (1972) nr. 47. (36) Udfyldt efter tilsvarende formler i brev af 1344 6. februar, *Danmarks Riges Breve 3. rk. II* (1959) nr. 18. – (37) Udfyldt efter *Danmarks Riges Breve 3. rk. VII* (1972) nr. 28 kombineret med nr. 82. – (38) Urban 6. opholdt sig her i 1383 fra 10. november til 15. december.